

INFLATSIYA VA ISHSIZLIK: ULARNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI VA IQTISODIY BARQARORLIKKA TA’SIRI

Xidirov Ulug‘bek Gulboy o‘g‘li

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti

Bank ishi va audit yo‘nalishi 2-kurs talabasi

email; @ulugbekjon0218gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola inflyatsiya va ishsizlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qiladi, ularning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini o'rganadi. Inflyatsiya, umumiy narxlar darajasining o'sishi, pulning qadrsizlanishi sifatida tasvirlanadi, bu esa iqtisodiy sub'ektlar uchun narxlar barqarorligining buzilishiga olib keladi. Ishsizlik esa iqtisodiy tizimda ish kuchi resurslarining to'liq ishlatilmasligini anglatadi. Ushbu maqolada qisqa muddatda inflyatsiya va ishsizlik o'rtasida teskari bog'liqlik mavjudligi Fillips egri chizig'i orqali tushuntiriladi, lekin uzoq muddatda bu bog'liqlikning o'zgarganini Milton Fridman va A. W. Phillipsning fikrlariga asoslanib, maqolada yoritiladi. Maqola O'zbekistondagi inflyatsiya va ishsizlik darajalarining holatini ham ko'rib chiqadi. Xulosa sifatida, inflyatsiya va ishsizlikni boshqarish bo'yicha muvozanatli iqtisodiy siyosat yuritish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Inflatsiya, ishsizlik, iqtisodiy barqarorlik, Fillips egri chizig'i, Milton Fridman, iqtisodiy siyosat, narxlar o'sishi, iqtisodiy o'sish, O'zbekiston iqtisodiyoti, makroiqtisodiy siyosat, qisqa muddat, uzun muddat, iqtisodiy islohotlar, sarmoyalar, ijtimoiy farovonlik.

Kirish

Inflatsiya va ishsizlik har bir mamlakatning iqtisodiy tizimida muhim o'rin tutadi va ularning o'zaro bog'liqligi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda katta ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va davlatning makroiqtisodiy siyosatlari bevosita ushbu ikki ko'rsatkichning holatiga bog'liqdir. Inflatsiya va ishsizlikning o'zaro munosabatlarini to'liq tushunish, davlatlarning iqtisodiy strategiyalarini shakllantirishda muhim vositadir.

Inflatsiya — bu umumiy narxlar darajasining o'sishi, ya'ni pulning qadrsizlanishi jarayonidir. Bu holat, iqtisodiy sub'ektlar, ayniqsa, iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilar uchun narxlar barqarorligining buzilishiga olib keladi. Yuqori inflyatsiya narxlarning doimiy oshishi, iqtisodiy noaniqlik va xarajatlarning ortishiga sabab bo'ladi. Iste'molchilar uchun bu, ular ko'proq to'lov qilishga majbur bo'lib, xarid qilish imkoniyatlarini cheklaydi. Shuningdek, ishlab chiqaruvchilar ham yuqori narxlar va ishlab chiqarish xarajatlarining

oshishi bilan yuzma-yuz keladi, bu esa ishlab chiqarish samaradorligini kamaytiradi va iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi.

Ishsizlik esa iqtisodiy tizimda ish kuchi resurslarining to'liq ishlatilmasligini bildiradi. Ishsizlikning yuqori darajasi jamiyatda iqtisodiy beqarorlikni keltirib chiqaradi, chunki ishsizlar o'z hayotiy ehtiyojlarini qondirishda muammolarga duch keladilar. Ishsizlik nafaqat iqtisodiy muammo, balki ijtimoiy muammo sifatida ham qaraladi. U ijtimoiy farovonlikni pasaytiradi, daromadlar tengsizlikni oshiradi, jinoyatni kuchaytiradi va umumiy jamiyat barqarorligini xavf ostiga qo'yadi.

Ushbu ikki iqtisodiy ko'rsatkichning o'zaro bog'liqligi iqtisodchilarning uzoq yillik tahlillarining mavzusidir. Masalan, qisqa muddatda, iqtisodiy siyosatlar orqali inflyatsiya va ishsizlik o'rtasida teskari bog'liqlik mavjud bo'lishi mumkin, ya'ni ishsizlik darajasi pasaygan sari inflyatsiya oshadi va aksincha. Ammo uzun muddatda, bu bog'liqlik murakkablashadi, chunki inflyatsiyaning yuqori darajasi iqtisodiy barqarorlikni buzishi mumkin, bu esa ishsizlikni kamaytirishning samaradorligini pasaytiradi.

Asosiy qism

Inflatsiya va Ishsizlik O'rtasidagi Bog'liqlik

Qisqa muddatda inflatsiya va ishsizlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik teskari bo'lishi mumkin. Yani, Fillips egri chizig'iga ko'ra, ishsizlik darajasi pasaygan sari inflatsiya ko'tariladi, aksincha ishsizlik yuqori bo'lsa, inflyatsiya darajasi pasayadi. Bu iqtisodiy munosabat ko'plab iqtisodchilarning nazariga tushgan.

Fillips Egri Chizig'i

Alban Vilyam Fillips 1958-yilda o'zining mashhur "Fillips egri chizig'ini;" ishlab chiqdi, unda u ishsizlik va inflyatsiya o'rtasidagi teskari bog'liqlikni ta'kidlagan. Uning fikriga ko'ra, iqtisodiyotda ishsizlik darajasi past bo'lsa, ish haqining ko'tarilishi va narxlar oshishi mumkin, bu esa inflyatsiyaning ko'tarilishiga olib keladi. Aksincha, ishsizlik yuqori bo'lsa, talabning pasayishi natijasida inflyatsiya past bo'ladi. Ammo bu bog'liqlik faqat qisqa muddatda amal qiladi. Uzun muddatda esa iqtisodiy omillar va siyosatlar bu munosabatni o'zgartirishi mumkin.

Olimlarning Fikriga Ko'ra

Milton Fridman (Milton Friedman) – iqtisodiyoti bo'yicha Nobel mukofoti sohibi, uzun muddatda inflyatsiya va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni rad etadi. Uning fikricha, inflyatsiya va ishsizlik o'rtasidagi teskari bog'liqlik faqat qisqa muddatga xosdir. U 1968-yilda "Natija va iqtisodiy siyosat" (The Role of Monetary Policy) asarida shunday deb yozgan: "Uzun muddatda inflyatsiya va ishsizlik o'rtasida teskari bog'liqlik mavjud emas. Qisqa muddatda, iqtisodiy siyosat orqali inflyatsiya darajasini ko'tarish orqali ishsizlikni kamaytirish mumkin bo'lsa-da, uzoq muddatda bu holat iqtisodiy barqarorlikni buzadi."

A. W. Phillipsning o'ziga xos izlanishlari qisqa va uzun muddatli inflyatsiya va ishsizlik munosabatlarini tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. U o'zining teoremlarida, qisqa muddatli teskari bog'liqlik mavjud bo'lsa-da, uzoq muddatda bu bog'liqlikning o'zgarganini ko'rsatgan.

Inflatsiya va Ishsizlikning Iqtisodiy Barqarorlikka Ta'siri

Inflatsiya va ishsizlik darajasining o'zgarishi iqtisodiy barqarorlikka katta ta'sir ko'rsatadi. Yuqori inflyatsiya iqtisodiyotda noaniqlikni yaratadi, bu esa sarmoyalar va iste'molni kamaytiradi. Yuqori ishsizlik esa jamiyatda ijtimoiy beqarorlik va qashshoqlikni oshiradi, iqtisodiy o'sish sur'atini sekinlashtiradi.

O'zbekistondagi Holat

O'zbekiston iqtisodiyoti ham inflyatsiya va ishsizlik o'rtasidagi munosabatlarni o'zida aks ettiradi. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlar davomida ishsizlik darajasi kamaygan bo'lsa-da, inflyatsiya sur'ati barqaror emas. Ayniqsa, so'nggi yillarda inflyatsiya ko'rsatkichi oshgan bo'lib, bu narxlar o'sishining yuqori sur'atlariga olib keldi. Iqtisodiy islohotlar va investitsiyalar inflyatsiyani bosish va ishsizlikni kamaytirishning muhim vositalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Inflyatsiya va ishsizlik iqtisodiy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadigan eng muhim makroiqtisodiy ko'rsatkichlardandir. Qisqa muddatda ular orasida teskari bog'liqlik mavjud bo'lishi mumkinligi Fillips egri chizig'i orqali isbotlangan bo'lsa-da, uzoq muddatda bu munosabat murakkab tus oladi va doimiy ravishda saqlanmaydi. Milton Fridman va boshqa iqtisodchilar tomonidan bildirganidek, uzoq muddatda inflyatsiyani oshirish orqali ishsizlikni kamaytirish mumkin emas, balki bu holat aksincha iqtisodiy barqarorlikni izdan chiqaradi.

O'zbekiston misolida ham bu holat yaqqol ko'zga tashlanmoqda. So'nggi yillarda olib borilgan iqtisodiy islohotlar natijasida ishsizlik darajasi pasaygan bo'lsa-da, inflyatsiyaning yuqori sur'atda saqlanib qolishi muammoli holatni yuzaga keltirmoqda. Shu bois, inflyatsiya va ishsizlikni birgalikda va muvozanatli tarzda boshqarish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishi bo'lishi zarur.

Umuman olganda, inflyatsiya va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur anglash va ularni samarali boshqarish — iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik hamda umumiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning asosiy omillaridandir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1) Gulboy o‘g‘, X. U. B. (2025). AKSIYADORLIK TIJORAT BANKLARINING RIVOJLANISHIDA XALQARO STANDARTLARINING RO‘LI. ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(3), 52-56.
- 2) Axadjon o‘g‘li, A. A., & Tursunboy o‘g‘li, N. J. (2023). SANOATNING YAIMGATA‘SIRINI BAHOLASH. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 290-293.
- 3) Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHDAGI O‘RNI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 271-273.
- 4) Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING MUAMMOLARI VA YECHIMLARI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 333-338.
- 5) Azamjon o‘g‘li, U. A., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). Sun‘iy intellekt va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi. *Qo‘qon universiteti xabarnomasi*, 1, 73-75.
- 6) Tursunboy o‘g‘li, N. J., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). O‘zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a‘zo bo‘lish uchun uzoq yo‘li va xitoy tajribasi. *Qo‘qon universiteti xabarnomasi*, 1, 43-47.
- 7) Ahrorjon, A., & Gafurov, X. (2023). IQTISODIY SIYOSATNING RIVOJLANISHIDA FISKAL VA PUL-KREDIT SIYOSATI. *Qo‘qon universiteti xabarnomasi*, 310-313.
- 8) Otto, M., & Thornton, J. (2023). CHATGPTNING IQTISODIYOTGA TA‘SIRI: SUN‘IY INTELLEKTNING KASBIY MEHNAT BOZORIGA TA‘SIRI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 65-71.
- 9) Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). ISLAMIC FINANCE PROBLEMS AND SOLUTIONS: Study guide. *AMAZON PUBLICATION ISBN-13: 9798863282282*, 1, 200.
- 10) Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOMIY MOLIYA BARQARORLIK OMILLARI: EKONOMETRIK TAHLILLAR VA DALILLAR. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(9), 74-94.
- 11) Axrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). TA‘LIM SIFATI OSHISHIDA JSTNING O‘RNI. *YANGI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(1), 113-118.
- 12) Акабирходжаева, Д. Р., & Абдуллаев, А. А. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА. *Экономика и социум*, (11-1 (126)), 729-739.
- 13) Akabirxodjayeva, D., & Abdullayev, A. (2024). TEXNOLOGIK INNOVATSIYALARNING JAHON MOLIYA BOZORINING RIVOJLANISHIGA TA‘SIRI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 13, 89-96.
- 14) Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). SUN‘IY INTELLEKT (AI) VA ISLOM MOLIYASI. *Qo‘qon universiteti xabarnomasi*, 188-190.

15)Keldiboyeva, Z. M. Q., & Abdullaev, A. A. O. G. L. (2022). Inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyojlar va sabablar, inklyuziv ta'limga jalb qilish. *Science and Education*, 3(11), 704-711.

16)Oybek, A., Abdullaev, A., Mavlonbekov, X., & Sharifjonov, Z. (2023). ISLOM MOLIVASIDA MUSHORAKA SHARTNOMASI. *Umumjahon fanlari bo'yicha ta'lim tadqiqotlari*, 2(1), 593-599.

17)Turanboyev, B., Abdupattayev, A., & Abdullaev, A. (2023). INFLYATSIYANING QIMMATLI QOG'OZLAR DAROMADIGA TA'SIRI. *Yosh tadqiqot Jurnali*, 2(2), 88-100.

18)Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOM BANK TIZIMI UCHUN SHARTNOMA HUQUQI VA ASOSIY TAMOYILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 600-613.

19)Abdullaev, A. (2022). BOBUR VA BOBURIYLAR SULOLASINING JAHON SIVILIZATSIYASINING YANGILANISHIGA QO'SHGAN HISSASI. *NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR*, 1.

20)Xusanovich, A. O. (2023). MALAYZIYADA ISLOMIY MOLIVA, TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY RIVOJLANISH O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING EKONOMETRIK TAHLILI ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 60-64.

21)Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

22)Jumanova, S. (2024). Analysis of PISA test results in Uzbekistan and prospects of preparing primary education students for PISA test. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

23)Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O'ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.

24)Turanboyev, B., & Abdullayev, A. (2023). DAVLAT, KORXONA VA TASHKILOTLAR BYUDJETINI TO'G'RI TAQSIMLASH TENDENSIYALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 304-309.

25)Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(1), 6-15.

26)Abdullaev, A., & Odilova, M. (2024). The Role of WTO in Improving the Quality of Education. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(1), 140-148.